

Miért nem házasodtam meg?

(Gyónás a gyülekezetben)

Elmondta: Závory Elek

Elovasom a Máté szerinti evangélium 11. rész 7—díl és 21—24. verseit.

„Mikor pedig azok elmentek vala, szólni kezdte Jézus a sokaságnak Jánosról: Mit látni mentetek ki a pusztába? Nádszálat-e, amit a szél hajtogat? — Hát mit látni mentetek ki? Puha ruhába öltözött embert-é? Ímé, akik puha ruhákat viselnek, a királyok palotáiban vannak. — Hát mit látni mentetek ki? Próféta-é? Bizony, mondom néktek, prófétánál is nagyobb! Mert ő az, akiről meg van írva: Ímé én elküldöm az én követemet a Te országod előtt, aki megkészíti előtted a Te utadat. Bizony mondom néktek: az asszonyoktól születettek között nem támadott nagyobb Keresztelő Jánosnál; de aki legkisebb a mennyeknek országában, nagyobb nálánál. — Jaj neked Korazin! Jaj neked Betsaida! Mert ha Tirusban és Sidonban történtek volna azok a csodák, amelyek bennetek lőnek, rég megtértek volna gyászruhában és hamuban — de mondom néktek: Tirusnak és Sidonnak könnyebb dolga lesz az ítélet napján, hogy nem néktek. — Te is Kapernaum, aki az égig felmagasztaltattál, a pokolig fogsz megaláztatni; mert ha Sodomában történnek vala azok a csodák, amelyek tebenned lőnek, mind a mai napig megmaradt volna. — De mondom néktek, hogy Sodorna földének könnyebb dolga lesz az ítélet napján, hogy nem néked.”

— Miért nem házasodtam meg?

— Miért nem mentem férjhez?

Ezt a kérdést csak oldott saruval, fedetlen fővel, alázatos lélekkel lehet feltenni és tárgyalni, mert különben semmiképpen sem kerülhetjük el a brutalizmus és frivolitás bélyegét. Meggyőződésem,

hogy az önök homlokán ott fénylik a szentség, a téma tisztán kezelésének stigmája, mégis hogy aláhúztam az Igével, csak a fontosságát akarom kihangsúlyozni és a felelősséget elsősorban magamra rátenni.

— Kedves Hölgyeim!

Kitűnően állapították meg a ma egyheti alkalommal, hogy a házasság alapja a szerelem. Mi hát a szerelem? Százféle meghatározás mondható erre. Én kettőt mondok: az egyik: az antik görög világ filozófiája szerint a szerelem nem más, mint az elmebaj egy neme. Miért? A szerelmes nem eszik, lefogy, éjszakai álmatlanok, sóhajtozik, egyedül is hangosan beszélget kedvesével, pedig az talán a hetedik vármegyében lakik.

A másik meghatározás a szerelemre ez: magamat meglátni a másik szemében. Azt gondolom, ez az igazi. És ez nemcsak fizikai, de spirituális értelemben is értendő!

Meglátni magamat valaki szemében, ez a legnagyobb dolog a világon, ami történhetik velem és a másikkal is. Azt a csodát jelenti, hogy a másik én-né lett. Magamat meglátván szemében, szerelmem felemeli a legmagasabb csúcsra, önmagam-má, első személlyé teszi. Ezt fejezi ki a Szentírás, mikor ezt mondja: „elhagyja az ember az ő atyját és anyját, követi az ő feleségét, és ketten lesznek egyé”. Ne legyünk álalázatosak és valljuk bátrín: teóriában, és praxisban, nyelvtanban és életben első személy: *én*. A többi mind utána következik. Ez az igazi szerelem és igazi házasság szimfóniája: énemmé teszem a másikat, midőn az következik, hogy az én legnagyobb öröme a másik öröme (mert hiszen ő is én vagyok), és az én legnagyobb szomorúsága a másik szomorúsága — ugyanazon okból.

Érdekes, hogy a házasságok nagy része nem ilyen motívumok indításából jött és jön létre. Meggyónom őszintén, hogy az ilyen házasságokat — mi agglegények — nem házasságnak, hanem másnak, mondjuk így: társadalmi és gazdasági konvenciónak nevezzük. Ezek olyan figurát mutatnak, mint az, akinek egyik lábán sárga cipő, másik lábán fekete cipő van, ugyanazon pillanatban.

De térjünk a tárgyra és beszéljünk arról, miért nem házasodtam meg. Száz százalékban meg kell felelnem rá, mert ha nem tenném, kétes értékű lenne minden megállapításom. Most elindul a film és hangzik a töredelmes vallomás. Akinek van szeme, lássa és akinek van füle, hallja!

Az első kérdés: voltam-e én szerelmes valaha is a szerelem említett fogalmazásában? Erre a kérdésre határozottan így felelhetek: igen.

IV. gimnazista valék Komáromban. Együtt szoktam menni

az iskolába osztálytársammal, jópajtásommal, Fehér Kálmánal. Utunk a Magyar-utcán vitt keresztül, melynek egyik házában lakott a város legszebb leánya, Erzsike. A III. polgárit járta. Szerettük őt mindketten a dalos madár szerelmével, valódi békebeli diák szívvel. Háromnegyed 8-kor szokott indulni az iskolába. Elkísértük — messziről. Délben már előbb otthon volt, házuk ablakában állt és valahányszor arra mentünk, ránk mosolygott. De milyen mosolygással! Az ég mosolyoghatott így az özönvíz után, mikor Noé kilépett a bárkából és az Úrnak oltárt épített. A tiszta szerelem ragyogásával. Egy évig tartott a szerelem. Én Kecskemétre, Fehér Kálmán Pozsonyba került V. osztályba. Pár év múlva kutattam Erzsike után, vajjon merre jár. Azt mondták, Szombathelyen, forró báli éjszakán egy pohár pezsgőt ivott; harmadnapra eltemették. És Fehér Kálmán? Talán e pillanatban nyílik a hóvirág jó pajtásom szívéből valamelyik galíciai temetőben.

A VII. gimnáziumot végeztem. Ugyanekkor néném a tanítónőképzőt Pápán. Magával hozta három kollégáját, barátnőjét. Három hétig maradtak kicsiny falumban. Magam voltam egyetlen gavallérjuk. Vigyáztak is egészségemre. Szédültem a karriertől, mely az ifjúság hajnalán osztályrészülni jutott. A vége az lett, hogy Ilus belém szeretett, én meg a Flóriába. Ilyen az élet. Szeptemberben Nagy Ákos kedves barátomnak elmondom, hogy a legkomolyabban szerelmes vagyok Flóriába. Uramfia, Ákos meg nekem, hogy ő meg a Szikszibe, aki nevezett hölgyekkel képesítőzött szintem Pápán. A helyzet ez volt: két diák egy részről, két okleveles tanítónő más részről. Közül egetvívó szerelem. Hogy pl. részemről mekkora volt ez a szerelem, elég annyit említenem, hogy ideáloamat, Flórát nevenapján tizenkét strófás versben köszöntöttem és lábaihoz szórtam Flóra istenasszony minden szó- és szív virágát.

Annyi önkritikánk volt, hogy nem mertük megkérni a kezüket, sejtván, hogy kinevettek volna bennünket. De hogy mennyire komoly volt a dolog, mutatja, hogy én és Ákos barátom kölcsönösen becsületszavunkat adtuk egymásnak, hogyha megvárnak bennünket, feleségünkké avatjuk őket. Ám mire én végeztem és összeüthettem volna bokámat előtte. Flóra már négy remek csemetének mesélte a Piroskáról és farkasról szóló történetet.

Mondhatnám hölgyeim, hogy íme ezért nem házasodtam meg. De nem ezért nem házasodtam meg.

Aztán jött el gyászború, a háború. Itt a magam személyém már *szimbólummá* is válok. Mit tudják az önök, hogy-

mit jelentett a világegés kigyulásakor húsz évesnek lenni, mit jelentett a Skandináv államokat, Hollandiát, Svájcot, Spanyolországot és Délamerikát kivéve 4 és fél évig az egész világgal harcba állni. Mit jelentett az, hogy a nagy mozgósításkor az érsekújvári fővonalon hat hétig éj jel-nappal tíz perces közökben ötven vagonból álló katona vonatok mentek Galícia felé. Mit tudják azt önök, mai ifjúság, hogy a kobra kígyó sziszegése által előidézett rémület illusztrálja azt a megdöbbenést, melyet kiváltott az egész országban az, hogy Przemysl büszke várát bevette az éhség, amikor az első kozák megjelent Felső-magyarországon és huhogott a vészír, a hadvezetőség feladja Budapestet. De ott volt az erős férfiú, nemzetünk álló csillaga, Tisza István. Egy szavával, egy gesztusával lecsendesítette a háborgó tengert. Nyomában visszatért a hit, a remény, a bizalom.

Mit tudják azt Önök mai ifjúság, mit jelentett; az akkor, négy és fél évig apának, legénynek lenni kint a frontokon. Fagyos földön aludni, térdig érő sárban masírozni, egyszerre ezer ágyú eget-földet rázó mennydörgését hallgatni, milliányi ellenség mellett férgekkel, tetvekkel tusakodni; leányoknak leányságukban elhervadni, szerelmes hitveseknek mindig és mindig hideg ágyban aludni.

Mit jelentett a nógrádverőcei ref. segédlelkésznek száz sebesült szabolcsi és szatmári baka között „tiszteletbeli Dinst-führender”-ségig felvinni, mit jelentett az nekem Baranyában rekviráló biztosnak lenni, padláson és istállóban, szalmazsákban és kéményben huszonöt kg. búzát vagy tengerit találni, hogy legyen mit enni osztráknak, németnek.

Mit tudják azt önök, mai ifjúság, mit jelenített az, négy és fél éven keresztül mindig és mindig győzni, aztán mindent elveszíteni; megmutatni a világnak, a népünkbe rejtett virtusoknak minőségben és mennyiségben oly roppant tömegét, hogy Trianonban meg kellett bennünket nyomorítani annyira és azért, hogy pár évtizedig nyugodtan aludhassanak — ők.

Mit tudják azt önök, mai ifjúság, mit váltott ki az, mikor a magyar Siegfriedet, Tisza Istvánt orozva ledöfték, mikor császárok és királyok pusztá életüket mentve, kezükben egy kézi táskával, átlépték a határokat, odadobva a gyeplőt, felfordulások és forradalmak fűriáinak.

Mindez és sok más azt jelentette, hogy elérkeztünk a Götterdämmerunghoz, az Istenek alkonyához, midőn a világ és a régi istenek megsemmisülnek, itálán azért, hogy új világ, új istenek és emberek szülessenek, akik méltóbbak Isten napjának ragyogására, a Golgota keresztfájára. Mindez és sok más azt jelentette, hogy az egyén háttérbe szorult, mondhatnám — tel-

jesen megsemmisült, — és a dies irae félelmetes akkordjai remegtettek meg az összeomló lelki és materiális világot. Próbálják hölgyeim elfogadni és felfogni, hogy az időknek ilyen döbbenetes nyögésében képtelen voltam önmagamat keresni, amikor szülötte földemet — Lél vezér földjét — tizenkét cseh kerékpáros foglalta el és valóban, képtelen voltam önmagammal törődni, vagyis házasságot kötni.

Aztán jött a pénz elérteltelenedése, az u. n. infláció. Az a világ, mikor a termelő egy pár csirkéből kifizette egész évi adóját, a tisztviselő egy havi fizetése épen hogy csak elég volt cselédje egy havi járandóságára. Jött az a világ, amikor az ingatlannal bírónak egy krajcár adóssága sem volt; akik a fizetésre voltak utalva, családok, eladogatták a szőnyeget, képeket a falról, a muzsikáló órát, mely üdén játszott le egy Mozart áriát. Ebben az időben házasodtak azok a szerencsések, akiknek neve nemcsak az anyakönyvbe, de a telekkönyvbe is be volt írva. De a többség állt az idők zúgásában, mint jégverés után a kertek gyümölcsfái, virág és madárdal nélkül. Ez volt a mi tragédiánk, az én tragédiám. Harmincan érettségiztünk és mikor a világháború után, a húszas évek végén összejöttünk húsz éves találkozóra, huszonnyolcan jöttünk el és közülünk csak nyolcnak volt felesége.

Ez volt a világháború. Az volt, hogy némelyek elestek véres csatákon, mások vakká, nyomorékká váltak, ismét egy másik csoport özvegyé, árvává, mások sudár lányok, többé soha meg nem érkező álomlovagról álmodó Szent Margitokká váltak és az én korosztályom, magam is külső vidámsággal, tengernyi vígsággal, szívébe zárt Roxánját imádó, de őt talán soha meg nem találó bús Cyrano.

Nincsen bűn bűnhődés nélkül. A világháború borzasztó szörnyűségeiért fizetni kellett.

Be kell vallanom, hogy az eddig említett okokon kívül van még egy érdekes ok, amiért nem házasodtam meg. Nincs összefüggésben a világháborúval és fenyegetése mindig fennforog a férfi életében. Ez az ok pedig az, hogy az idők múlásában egy időpontban harminc éves lettem. Ez a dátum különös változást idéz elő a férfi gondolkozásában. A szívébe rejtett örök szerelem most is sarkalja második énje keresésére, de míg a húszas évek folyamán, a szerelem a döntő, mondhatnám egyetlen motívum élettársa megválasztásában, addig a harminc éves férfi gondolkozásába gátlások lépnek be. Már a szerelemben is filozofál, pedig régi igazság, hogy a tett halála az okoskodás. A harminc éves férfi konkrét esetben is, ha már tetszik is neki — még pedig nagyon — a megtalált leány, mérlegeli esetleg megkötendő házasságát, hogy társadalmi és gazdasági szem-

pontból előnyös-e vagy hátrányos-e ránézve a tervbe vett házasság. És mert csikó sincsen hiba nélkül, a harminc éves férfi rengeteg házassági terve hiúsul meg optikai csalódások, ostoba filozofálások következtében. Tragédiájuk az, hogy nem tudnak összeadni, nem tudják azt, hogy egy jó feleség megér legalább ötvenezer pengőt, egy rendes férfi szintén megér ötvenezer pengőt, ez összesen százezer pengő. Ez az összeg pedig van akkora, hogy kamataiból tisztesen megéljenek azok, akik a szerelem által valóban egyé lettek.

Itt mondom el azt, hogy pont tíz éve meglátni véltem magamat egy leány szemében és viszont. A lány katolikus volt. Amikor komolyra fordult a dolog és házasságról kezdtünk beszélni, kijelentette, hogy csak úgy jöhet hozzám, ha reverzálist adok. Édes lelkem, — kérdeztem, miért adjak én magának reverzálist? Azért, felelte, mert ellenkező esetben ő elkárhozik. Angyalom, — válaszoltam, itt óriási tévedés van, mert én azt gondoltam, hogy a velem kötendő házasságban akar üdvözülni, a mennyeknek országába bejutni. Békebeli gavallérhoz illően, egy utolsó szerenádot adtam néki. Egy év múlva súlyos tüdővész pontot tett e história végére és a Mátrában három hónapig tartó ligézés közbeni békében elmélkedhettem az életéről, a szerelemről, házasságról; papifejedelmek és írástudók huncutságairól.

Most pedig áttérek előadásom melléktémájára. Ebben nem magamról, hanem a tegnapi és mai lányokról beszélek.

A tegnapi lányok. Kik ezek? Az én kortársaim. Akik az Isten kedve szerint való szerelem szempontjából a legtöbbet fizették rá arra, hogy enervált diplomata, hazardírozó tőkés négy és fél évig kártyáztak itt milliók életével. A világháborúban hazánkban elesett hatszázezer férfi. Háromezer hősi halottja van városunknak. Ennek legalább fele legény, ami azt jelenti, hogy ezerötven kecskeméti leánynak hősi halált halt a mátkája. Óh nyomorult kor, vesztedbe rohanó világ, mi lenne belőled, ha ezek a hajótörött leányok nem volnának. Nekik is fizetni kellett a világháború istenkáromlásért. De az ő életük hervadásából nyílik ki a jövő boldogabb és boldogító világa és virága; nemesebb emberiség, az aranykor. Leánykörök és leányklubok, vasárnapi iskolák és szívgárdák, általuk élnek és nevelnek, az új generációt, mely talán majd jobban értékeli a kék ég mosolyát, a rét virágát, a testvériséget, a munkát, kultúrát, a csendet, a békét, önsorsuknál nagyobb bízott rájuk. A jövő ábrázatjának kialakítása. Ment hogy milyen az élet, azt mindig a nők személyének, szerelmének és munká-

jának milyensége döntötte el. Munkájuknak értéke olyan méretű, hogy csak Isten tudja megmérni és megáldani.

És a mai lányok. Kik ezek? — Hát — a mai lányok. Hogy mi a véleményem a mai lányokról? Megmondom. Azonban hangos ellentmondást mellőzni kérek. Azt mondhatom, a mai lányokról való véleményem a lehető — legjobb. Az eredendő bűnöni kívül nincs bennük hiba. Nem rosszabbak és nem jobbak dédanyáinknál. Jó feleségnek valók. Hivatottak arra, hogy alkonyatban és hajnalban sóhajtásai legyenek minden férfi szívének, mert belső és külső szépségük gazdagsága végtelen. Azonban be kell vallanom, hogy amíg épen a mai lányokról való véleményem a legjobb, másik én-jük, a fiérfi keresés módszereiről való véleményem a lehető legrosszabb.

A mai lányokat is érinti valamelyest az a dráma, hogy háromszázezer legény hősihalált halt. Ezzel háromszázezerrel csökkent a férjhezmenési lehetőség, az anyaság vágyának realizálása. Magában Kecskeméten ezeröttszázzal. Profánul így fejezhetném ki: felment a legények ázsiója és ez még ma is fennáll az állásnélküliség következtében is. Lelki egyensúlyt veszített versenyfutás kezdődött a férfiéért. Bekövetkezett a mai lányok tragédiája: alkalmazkodás a férfihoz. Pedig tudni kell azt, hogy az alkalmazkodási képesség és hajlandóság sokkal nagyobb mértékben van meg a férfiban, már „az okosabb enged” jeligéből folyólag is. Bűnben és jóban, mindig a férfi alkalmazkodik a nőhöz, az élet erre tanít. Lásd a lopást az Édenben a tiltott fának gyümölcséből. A felelősség a férfi és az élet milyenségéért kérlelhetetlenül a nő vállán nyugszik. A férfi poligám természet. Hajlamos a futó kalandra, flörttoe, az elállatiasodásra. A mai nő — a kivételnek tisztelet — a férfi ezen sajátosságaihoz alkalmazkodik. Alkalmai és eszközei ennek a strand, a zsúr, hangulatlámpa, a sláger, mely utóbbi ezt súgja a füleimbe: egy kis esti félhomályban mennyi, mennyi, mennyi, mennyi, mennyi báj van. Hát ez ma a szerelem...

A nő leszáll a férfihoz és pogány ösztönein keresztül igyekszik magában megláttatni a férfi énjét. És ebben óriásit téved. Mert a házasság mennyei misztériuma után sóvárogva, a férfi — minden gyarlósága és gazsága mellett is — nem *le*, hanem *fel* akar tekinteni a nőre. Ellenkező esetben soha, soha, de soha nem kell néki élettársul a nő. Nem tagadom, az élet. Isten, a legnagyobbat, a legsúlyosabbat, emberfelettit kíván a nőtől: a hősiességet. De megéri. Mert a férfi *ebben* is alkalmazkodik hozzá. Nem húrozták még fel a lantot, mely ennek az életnek szépségét, boldogságát valamelyest is zengeni tudná.

A másik módszerbeli hibája már nemcsak a mai nőnek, hanem általában a mai mindkét nembeli ifjúságnak az, hogy szá-

zadunk legnagyobb szerelmesét, századunk legnagyobb szentjét — Adyt — meg nem értette, sőt végzetesen félreértette. A század frivolizálta Adyt, a vérről és aranyról való lantpengetését. Századunk fizikai kéjért liheg, mindkét nembeli tizenöt éves taknyos gyerekek a vér jussát követelik és álszenteknek gúnyolják anyjukat, nevelőiket, azokat, akik imádkoznak és dolgoznak értük és virrasztanak boldogságukért. Pedig alázattal borulva le és konstruktív lélekkel szállva le Ady költészetének mélységeibe, a vér és aranyról zengő szimbolikus líráját csak úgy tudom és akarom magyarázni és ujjongva átérezni, hogy a vér nem más, mint a tiszta szerelem s az arany: a mindennapi kenyér. Valóban. A boldog házasülethez nem kell más, mint tiszta szerelem és a mindennapi kenyér.

Gondolom, ábc-s könyvemben tanultam a közismert versikét. A szél és nap versenyéről. Országúton megy a vándorlegény, szél és nap versengenek, melyik tudja levenni a legény kabátját. A szél kezdi. Dúl és fül, cibálja, hogy megadásra bírja és letépje róla kabátját. De a legény — csak azért se! Mintha a mai lányok módszerét látnám e históriában. Mindenképpen és *minden áron* legyőzni a legényt és megadásra kényszeríteni. A versikében aztán jön a nap. Nem dúl-fül. Nem akarja a kabátot, — minden áron. Nem tesz mást, csak lényegét adja. Lehinti sugarainak záporát, csak derűsen mosolyog az ellenálhatatlanság varázsával; a vándor-legény *föltekint* rá és önként, alázatosan leveti a kabátját.

Mai divatos jelszó: tetszeni, minden áron tetszeni a férfiaknak. Ez a rettentő módszer eredményezte azt, hogy hölgyeink divatba hozták a bubu frizurát és nagyanyáink szörnyű megrökönyödésére levágatták hajukat. Én helyesltem. Mi az isten csudájának a fejen az a rettentő hajzat — galiba, mióta a kalapot és az esernyőt feltalálták?! Dísznek? Ne a hajzat, de a hősiesség legyen dísz a nőnek. De a festéket már nem helyeslem. Ugyan önmagában semmit nem jelent, azonban az elhibázott módszerek egész sorát szimbolizálja. Valaki mondhatná, nem értek én ehez, mert már vén csákyás vagyok. Kivédem a szúrást. Pesten él egy huszonöt éves barátom. Kitűnő társaságokba jár. Tőle hallottam, amit most mondok és sejtem, hogy ez a mai harmincon inneni házasodni szándékozó férfiak megálapítása:

— Ma már minden úrilány festi magát. De igazi úrilány nem festi magát.

De térjünk vissza a főtémára, arra hogy miért nem házasodtam meg? Ezt a kérdést önök tették fel nekem hölgyeim.

És hogy végzetre Önöket is megfürösszem a lélek vizében, ráolvasom önökre is, hogy minden értékük mellett is, milyen háttartalan módszerbeli hibát követtek el velem szemben is. Mert hogy miért nem házasodtam meg, ezt a kérdést nekem majd csak úgy húsz-huszonöt év múlva méltóztassanak feltenni, ha akkor sem lenne feleségem. De ma csak ezt lehet tőlem kérdezni: miért nem házasodtam meg — eddig. Erre megfelelek százszázalékban.

Kicsoda az ember? Kettő alkotja. A férfi és a nő. Önmagában mindegyik csonkának érzi magát, ezért keresi egyik a másikat. Valaki így mondotta: Mennyei hajlékokban a mennyei tallérokat kettévágták az angyalok. Az Úr rendeléséből. Aztán a féltallérokat lehajították a földre. Ezek mi vagyunk. Férfiak és nők. Mindnyájan érezzük, hogy nem vagyunk egészek. Csak fél az életünk. Kiki keresi a másik felét, hozzá illő fél tallérját, hogy egész legyen. Vannak, akik megtalálták az igazit. Isten áldja őket. Én is keresem a páromat. Hiszem, hogy megtalálom. Mert hiszek Istenben!. De ez kizárólag Isten dolga. Magamtól, a magam akaratából, bölcsességéből mindig baj jött rám. A jót Isten adja. A jó feleséget is. Nekem nincs más dolgom, mint Isten akaratához alkalmazkodni és hogy ezt meg tudjam tenni, szerit lelkéért imádkozni. A többi Isten dolga. Megtalálom-e a párom ebben az életben, nem tudom. Optimista A^agyok és hiszem. És ha nem találok meg, megnyugszom benne. De ne sajnáljon engem, sem sorsközösségben élő, mind két nembeli útitársaimat senki s ha mégis szánni akarnak, inkább irigyeljenek, mert Isten nekünk adta az élet legdrágább vigasztalását, pozitív Partékét és evangéliumát, mely kincset se világháború, se élet, se halál el nem vehet tőlünk, de magunkkal visszük az örökkévalóság csillagai közé, mely evangélium Isten üzenete nekünk Ady Endre lantján, mely dalol imígyen:

*Óh élet, milyen nagy és szép
Minden tájad, melyet el nem érünk.*